Tuomas Ojanen

28.10.2021

Eduskunnan lakivaliokunnalle

HE 132/2021 vp Hallituksen esitys eduskunnalle vanhemmuuslaiksi ja siihen liittyviksi laeiksi

Arvion lähtökohdat

1. Lakivaliokunta on pyytänyt lausuntoani mahdollisuudesta soveltaa vanhemmuuslakiehdotukseen vanhemmuuden/isyyden kumoamiskannetta koskevia säännöksiä takautuvasti jo tuomioistuimessa ratkaistuihin/esillä olleisiin asioihin; samoin kuin siitä, olisiko vanhemmuuslakiehdotuksen voimaantulo- ja siirtymäsäännöksiin perusteltua lisätä säännös siitä, että tietyn määräajan sisällä lain voimaantulosta nostettuja isyyden kumoamista koskevia kanteita ei voitaisi jättää tutkimatta sillä perusteella, että että kanneta ei ole nostettu vanhemmuuslain 50 §:n mukaisessa määräajassa. Lisäksi arviotani on pyydetty siitä, voitaisiinko oikeudenkäymiskaaren 31 luvun 10 §:n 2 momentissa ottaa erittäin painavien syiden lisäksi huomioon se, että asiassa on kyse tuomioistuimen ratkaisusta vanhemmuuden vahvistamista koskevassa asiassa.
2. Edellä selostettuja kysymyksenasetteluja ei sisälly käsillä olevassa hallituksen esityksessä ehdotettuun sääntelyyn. Sitä vastoin ne ovat osaksi tulleet esille käsillä olevaan hallituksen esitykseen liittyvän lakialoitteen LA 13/2020 vp myötä. Lakialoitteessa ehdotetaan isyyslain (11/2015) 7 luvun 44 § kumottavaksi, jolloin isyyden kumoamiseen tähtäävän kanteen nostamista koskevat määräajat poistuvat kokonaan. Vastaavaa ehdotetaan myös eduskunnassa käsiteltävänä olevassa lakialoitteessa LA 20/2021 vp isyyslain 44 §:n kumoamisesta, jota ei ole vielä lähetetty lakivaliokuntaan. Edellä mainitut lakialoitteet on yhdistetty käsillä olevan hallituksen esityksen käsittelyyn.
3. Erityisesti edellä selostetut kysymyksenasettelut ovat tulleet esille hallituksen esityksessä ja lakialoitteissa ehdotettuun sääntelyyn liittyvässä valmistelussa lakivaliokunnassa.
4. Edellä selostettua taustaa vasten arviotani onkin erityisesti pyydetty siitä, tuovatko edellä selostetut kysymyksenasettelut sellaista eduskunnan työjärjestyksen 38 §:n 2 momentissa tarkoitettua epäselvyyttä lakivaliokunnassa valmistelevasti käsiteltävän lakiehdotuksen perustuslainmukaisuudesta tai suhteesta kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin, että lakivaliokunnan tulee pyytää asiasta lausunto perustuslakivaliokunnalta.
5. Eduskunnan työjärjestyksen 38 §:n 2 momentti kuuluu kokonaisuudessaan seuraavasti: ” Jos valiokunnassa valmistelevasti käsiteltävän lakiehdotuksen tai muun asian perustuslainmukaisuudesta tai suhteesta ihmisoikeussopimuksiin on epäselvyyttä, valiokunnan tulee pyytää asiasta lausunto perustuslakivaliokunnalta.”

6. On huomautettava siitä, että valmistelevan valiokunnan eli tässä tapauksessa lakivaliokunnan tehtävänä eduskunnan työjärjestyksen 38 §:n 2 momentin mukaisessa kysymyksessä on ”vain” sen arviointi, onko asiassa perustuslainmukaisuutta tai suhdetta ihmisoikeussopimuksiin koskevaa epäselvyyttä. Jos valiokunta katsoo näin olevan, sen velvollisuutena on pyytää lausuntoa perustuslakivaliokunnalta. Sitä vastoin valmisteluvaliokunnan tehtävänä *ei* ole itse selvittää – edes valtiosääntöasiantuntijoita kuulemalla – mahdollisia perustuslainmukaisuusongelmia ja muodostaa kantoja niihin: valiokunnan tulee vain muodostaa kanta ”esikysymykseen”, so. siihen, onko asiassa työjärjestyksen 38 §:n 2 momentissa tarkoitettua epäselvyyttä lopputuloksella, että sen tulee pyytää lausuntoa perustuslakivaliokunnalta. (Ks. myös Mikael Hidén, Muotoja ja juridiikkaa eduskuntatyössä, 4 painos, Helsinki 2019, s. 250-251).
7. Koska seuraavan arvion kohteena on ”vain” kysymys eduskunnan työjärjestyksen 38 §:n 2 momentissa tarkoitetun epäselvyysedellytyksen täyttymisestä, seuraava arvio ei sisällä varsinaista lopulliseksi tarkoitettua valtiosääntöoikeudellista arviota edellä selostetuista kysymyksenasetteluista.

Arvio

8. Kuten edellä ilmeni, edellä selostetut lakivaliokunnassa esille tulleet kysymyksenasettelut eivät sisälly hallituksen esityksessä ehdotettuun sääntelyy, vaan ne ovat nousseet esille osaksi hallituksen esityksen käsittelyyn yhdistettyjen lakialoitteiden ja yleensä esitykseen liittyvän valmistelun yhteydessä lakivaliokunnassa.
9. Lakialoitteissa ehdotusta isyyslain 44 §:n kumoamisesta perustellaan muun muassa sillä, että lakialoitteiden mukaan isyyslain 44 § ”toimii lainsäätäjän tahdon vastaisesti loukaten lisäksi lapsen oikeutta tietää biologinen alkuperänsä”, ja että virheellisen isyyden säilyttäminen keinotekoisten aikarajojen perusteella ”aiheuttaa tilanteen, joka on ristiriidassa YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen (SopS 60/1991) ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen (63/1999) kanssa.” Lakialoitteiden mukaan Suomen velvoite on muuttaa kansallinen lainsäädäntönsä vastaamaan ihmisoikeusvelvoitteitaan.
10. Lakialoitteissa ehdotettuun sääntelyyn sisältyy nähdäkseni sellaista esimerkiksi lapsen oikeuksiin ja siten perus- ja ihmisoikeuksien turvaamiin seikkoihin liittyvää ainesta, jota hallituksen esitykseen ei sisälly, ja joka osaltaan tuottaa eduskunnan työjärjestyksen 38 §:n 2 momentissa tarkoitettua epäselvyyttä perustuslainmukaisuudesta sekä suhteesta ihmisoikeussopimuksiin (varsinkin Lapsen oikeuksien yleissopimukseen). Tässä yhteydessä on huomauutettava, että Yhdistyneiden kansakuntien lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen 7 artiklan mukaan lapsella on, mikäli mahdollista, oikeus tuntea vanhempansa ja olla heidän hoidettavanaan, ja että Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on niin ikään tulkinnut Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklassa turvatun yksityiselämän suojan sisältävän lapsen oikeuden tuntea alkuperänsä.
11. Käsillä olevan kysymysten perus- ja ihmisoikeuskytkentöjä osoittaa myös perustuslakivaliokunnan isyyslainsäädäntöä koskeva lausuntokäytäntö. Viittaan

esimerkiksi valiokunnan lausuntoihin PeVL 46/2014 vp ja PeVL 7/2015 vp toistamatta niistä ilmenevää tässä.

12. Samanlaista eduskunnan työjärjestyksen 38 §:n 2 momentissa tarkoitettua epäselvyyttä perustuslainmukaisuudesta ja suhteesta kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin synnyttävät myös edellä selostetut, varsinaisesti arvioitavakseni esitetyt kysymykset, kuten kysymys mahdollisuudesta soveltaa vanhemmuuslakiehdotukseen vanhemmuuden/isyyden kumoamiskannetta koskevia säännöksiä takautuvasti jo tuomioistuimessa ratkaistuihin/esillä olleisiin asioihin. Myös tämä kysymys tuo selvästi esiin esimerkiksi sellaisia lapsen oikeuksiin ja etuun liittyviä kysymyksiä, joka tuo eduskunnan työjärjestyksen 38 §:n 2 momentissa tarkoitettua epäselvyyttä lakivaliokunnassa valmisteltavana olevan sääntelykokonaisuuden perustuslainmukaisuudesta, samoin kuin suhteesta ihmisoikeussopimuksiin, varsinkin yleissopimukseen Lapsen oikeuksista, mutta myös Euroopan ihmisoikeussopimukseen.
13. Ylipäätään lainvoiman saaneihin tuomioistuinratkaisuihin takautuvasti vaikuttavia sääntelyehdotuksia voidaan jo lähtökohtaisesti pitää ”perustuslakiherkkänä” sääntelynä. Tämä koskee kuitenkin vielä suuremmassa määrin nyt käsillä olevia, lakivaliokunnassa esille tulleita kysymyksiä, kun huomioidaan niiden välittömät kytkennät perus- ja ihmisoikeuksien turvaamiin seikkoihin.

Johtopäätös

14. Edellä esitetyillä perusteilla päädyn kantaan, jonka mukaan lakivaliokunnassa esille tulleiden kysymysten perustuslainmukaisuudesta ja suhteesta kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin on sellaista eduskunnan työjärjestyksen 38 §:n 2 momentissa tarkoitettua epäselvyyttä, että lakivaliokunnan tulee pyytää niistä perustuslakivaliokunnan lausuntoa.